

ZTRACENÉ BOHÉMSTVÍ V BOHÉMII

Transnacionální baťůžkáři a lifestyloví migranti
v Českém Krumlově*

Markéta Slavková

Fakulta humanitních studií UK Praha

Bohemians Lost in Bohemia. Transnational Backpackers and Lifestyle Migrants in Český Krumlov

Abstract: This study presents the innovative results of repeated ethnographic research and brings insight into the contemporary phenomena of lifestyle migration and backpacking. The studied issue is examined on the example of several groups of foreigners in Český Krumlov, Czechia in the period between approximately 1995 and 2015. These groups were located around several hostels. The main focus is placed on the life trajectories and lifestyle preferences of the studied groups, which are illustrated on the stories of particular actors. In conclusion, the transnational backpackers and lifestyle migrants in Krumlov, i.e., on the alleged “new left bank”, were searching for happier and more content lives. Lifestyle migration was perceived as a certain escape from modernity, consumerism, and materialism. In the first decade of the 21st century, the lifestyle of many of the transnational backpackers could be compared to Bauman’s “vagabond”, nevertheless, presently, the town is “flooded” with tourists. These shifts in the tourism industry according to the majority of the transnational backpackers and lifestyle migrants had a negative impact on the town’s “magic”, which has begun to disappear due to its gentrification and disneylandization.

Keywords: *transnationalism; lifestyle migration; backpackers; tourism; Český Krumlov*

* Psáno se vzpomínkou na Freda z Norska, který zemřel na počátku roku 2015 nedaleko od svého severského domova, když vyrazil sám uprostřed arktické zimy na procházku přírodou. Nadále je součástí příběhů o baťůžkářích a transnacionálních migrantech v Českém Krumlově.

Tento článek otevírá téma lifestylové migrace a specifické skupiny „transnacionálních baťůžkářů“¹ v Českém Krumlově od devadesátých let 20. století do pandemie covid-19 v roce 2020. Neustále se opakujícím výjevem v jednom z místních hostelů,² kde jsem před zhruba dvaceti lety pracovala, byl rozespálý baťůžkář s těžkou kocovinou, který mě prosil, jestli si pobyt může prodloužit: „teď už fakt jen o jeden den.“ Někteří z nich vydrželi odjezd oddalovat týdny. Několik z těchto baťůžkářů dokonce žije v Krumlově dodnes jako například Paulo a Zezo původem z Brazílie.

Socialistické Československo lifestylovou migraci cizinců z principu nemožňovalo. Vznik tohoto specifického fenoménu lze tedy umístit do historické konjunktury zániku socialistického režimu, kdy na počátku devadesátých let 20. století začali do Československa a poté do nově vzniklé České republiky přijíždět ve větší míře lidé ze zahraničí (Nešpor 2005). Tehdy se několik cestovatelů z cizích zemí objevilo i v malém městě na jihu Čech.

Roku 1992 byl Český Krumlov vyhlášen památkou UNESCO a město se postupně stalo jednou z nejnavštěvovanějších tuzemských turistických destinací. Kromě krátkodobých návštěvníků však Krumlov objevili někteří transnacionální baťůžkáři a lifestyloví migranti, o kterých do velké míry pojednává tento článek, Paulo, Zezo, Josh, Kate, Liam a Freya.

Detailnější studie v oblasti sociokulturní antropologie, která by se věnovala turismu v Českém Krumlově, zatím realizována nebyla. Prestižní status kulturního dědictví UNESCO sám o sobě neskýtá vysvětlení, proč se zde někteří transnacionální baťůžkáři a ostatní lifestyloví migranti usadili. Na rozdíl od ostatních typů migrace není lifestylová migrace primárně motivovaná ekonomickými důvody. Avšak takovouto translokaci si mohou nejčastěji dovolit pouze lidé z ekonomicky rozvinutých zemí a jiní alespoň v určitém smyslu privilegovaní jedinci. Do tohoto migračního proudu se zapojují především jedinci, kteří jsou vzdělaní a relativně zabezpečení, ale nejedná se zpravidla o skutečné ekonomické elity.³ Obecně by se lifestyloví migranti dali charakterizovat spíše

¹ Transnacionální migranty chápou obdobně jako Glick Schiller, Bash a Szanton Blanc. Tedy jako „imigranty, jejichž každodenní životy závisí na mnohých kontinuálně udržovaných propojeních napříč mezinárodními hranicemi, přičemž jejich veřejné identity jsou tvořeny ve vztahu k více než jednomu národnímu státu“ (Glick Schiller – Basch – Szanton Blanc 1995: 48).

² Hostel je typ ubytovacího zařízení nižší cenové kategorie, kde se většinou platí za lůžko. Tento druh ubytování byl zejména v devadesátých letech 20. století vyhledáván tzv. baťůžkáři (*backpackers*), kteří se vymezovali vůči „turistům“ (ti hledali ubytování zejména v hotelech a penzionech).

³ Tímto však netvrdím, že mezi lifestylovými migranty nelze nalézt rovněž členy vyšších společenských tříd.

jako „globální střední třída“ (Eriksen 2010). Jak podotýkají autorky Karen O'Reillyová a Michaela Bensonová s odkazem na Giddense, tato specifická migrace, která existuje v této podobě přibližně od šedesátých let 20. století, je spíše umožněna ekonomickou privilegovaností, než že by byla jejím přímým důsledkem (O'Reilly – Benson 2009: 3).

Podstatné rovněž je, že lifestyloví migranti zpravidla nepřipisují vysokou hodnotu materiálnímu bohatství a často se neztotožňují s majoritním způsobem života v zemi původu. Jejich individuální migrace lze vidět jako určité cesty k alternativě. O'Reillyová a Bensonová tvrdí, že „migrační příběhy lifestylových migrantů často obsahují motivy úniku z monotónnosti a rutiny, od individualismu, materialismu a konzumerismu současných životních stylů“ (O'Reilly – Benson 2009: 4). Tito migranti zpravidla hledají „dobrý život,“ ke kterému patří vyváženost doby práce a volného času a relaxace. Přičemž, jak autorky podotýkají, „klíčový aspekt nového ‚způsobu‘ života“ je, že by měl mít více „smyslu“ (l.c.). Mnohé podobnosti s tímto tvrzením lze nalézt i ve výpovědích českokrumlovských transnacionálních baťůžkářů a lifestylových migrantů.

Tento článek vznikl na základě opakovaného etnografického výzkumu. Velká část dat pochází z mé bakalářské práce z roku 2007.⁴ Za účelem vypracování této práce jsem provedla dlouhodobý etnografický výzkum v letech 2005–07. V rámci tohoto výzkumu jsem použila zúčastněné pozorování, interview, které jsem porovnávala s dalšími dostupnými dokumenty. Celkem jsem provedla osm polostrukturovaných rozhovorů⁵ a ve dvou případech jsem použila dotazník s otevřenými odpověďmi (účastníci výzkumu v té době nebyli přítomni v Českém Krumlově). Velké množství dat dále pocházelo ze zúčastněného pozorování a neformálních rozhovorů (podrobněji Slavková 2007: 8–17). Za účelem vypracování tohoto článku jsem na podzim roku 2015 realizovala návratný etnografický výzkum, v rámci kterého jsem uskutečnila celkem deset rozhovorů a zúčastněné pozorování.⁶ Dále jsem provedla opakovanou analýzu

⁴ Práci jsem nazvala *Charakteristiky života a životních strategií skupiny cizinců v Českém Krumlově – „Mýtus o věčném návratu“* s odkazem na knihu M. Eliade (2003) *Mýtus o věčném návratu*.

⁵ Mnohé ze zde uvedených rozhovorů používám rovněž ve své bakalářské práci, viz Slavková (2007). Rozhovory jsou mírně stylisticky upravené.

⁶ Rozhovory jsem uskutečnila primárně s účastníky prvního výzkumu z let 2005–07 (více než polovina). Doplnkově jsem vedla rozhovory s osobami, které nebyly součástí první fáze výzkumu, ale tvořily součást studovaného fenoménu. Rozhovory byly asi hodinu dlouhé a probíhaly v přirozeném prostředí účastníka, většinou v hostelu. Zúčastněné pozorování trvalo cca 2 týdny čistého času a probíhalo v Českém Krumlově a v Praze, zejména v hostelech a barech.

filmu natočeného účastníky výzkumu *Lost in Bohemia*⁷ a dvou soukromých dokumentů (deník a autobiografický esej). Dodatečně jsem pak doplnila aktuální data začátkem roku 2023. V roce 2003, kdy se natáčel dokument *Lost in Bohemia*, bylo Paulovi 25 let a podle svých slov byl již dva roky „v exilu“.

⁷ *Lost in Bohemia* (Ztraceni v Čechách) je čtyřicetiminutový autobiografický dokument, který o sobě natočili vybraní krumlovští batůžkáři. Na filmu se podíleli zejména již zmíněný Paulo a Nathan z Irska. V samotném dokumentárním filmu není uveden rok, kdy byl natočen. Na základě informací od Paola se jedná o rok 2003, který zde tedy uvádím jako rok vydání. Ačkoliv má film původní titulky v češtině, v některých případech jsem se rozhodla použít svůj vlastní překlad z angličtiny do češtiny.

Město Český Krumlov. Foto M. Slavková, 2019.

Jeho *ambicí* bylo zkrátka *mít nějaké ambice* (*Lost in Bohemia* 2003). Pak tu byl samozřejmě i druhý Brazilec Zezo, Nathan z Irska, Američani Dave, Eric a Jeff, Australan Josh a Kanadán Jeremy, jehož *ambicí* bylo přestat konečně pracovat v kuchyni. Jejich motivace a rozhodnutí – jejich osobní cesty, nebyly přímočaré a na jejich začátcích mnozí nevěděli, co přesně hledají a zda jejich rozhodnutí zůstat bylo správné. Většina z nich byli baťůžkáři, kteří se nikde na delší dobu usazovat neplánovali. Avšak jak léta plynula, někteří z nich se v Krumlově zabydleli. Co je nápadně propojuje s lifestylovými migranty, které

popisují O'Reillyová a Bensonová (2009), je touha po odlišném životním stylu, který nemohli z různých důvodů realizovat v zemích svého původu. Stručně shrnuto, hledali smysluplnější a kreativnější život.

Novodobí nomádi „zaseklí“ v Českém Krumlově

Řekl bych, že se to prostě stalo. Rozhodl jsem se v tom smyslu, že každý další den jsem si prodloužil pobyt ještě o den. Nakonec jsem zůstal pěknou spoustu dní!
(Paulo, interview 2007)

Paulo⁸ je sympatický Brazilec s blond vlasy, ledově modrýma očima a skoro nikdy nemizejícím úsměvem na rtech. Dnes mu je přibližně čtyřicet let a žije v Českém Krumlově. Vyrůstal v São Paulu, kde později studoval na univerzitě. Díky rodině měl nárok na „zelenou kartu“ v USA, tak se rozhodl této příležitosti využít. V USA pracoval v restauraci, kde potkal kluka, jehož matka byla zaměstnaná v Continental Airlines. Ten se ho zeptal, jestli nechce jet na výlet do Čech – zpáteční letenka ho stála na začátku 21. století 300 dolarů (částka, kterou si mohl vydělat za jednu úspěšnou noc) (Paulo, interview 2007).⁹

Paulo přijel do České republiky v létě roku 2002, kdy se mnohé řeky rozlily z břehů a stoletá voda způsobila rozsáhlé povodně. „Velký záplavy si pamatuji, to byl můj první den v Čechách... Evakovali mě z hostelu,“ smál se Paulo (Paulo, interview 2007). Právě v tomto hostelu v pražských Holešovicích se Paulo seznámil se Zezem. Ten ho později dovedl do Českého Krumlova.¹⁰

Paulo vyprávěl: „...přišla povodeň a já jsem potkal jednoho Brazilce... jak jsem seděl v tom hostelu na baru... v televizi ukazovali Krumlov.¹¹ Krumlov byl úplně pod vodou.“ Zezu žalostně prohlásil: „Panebože ne, kámo, ty přijdeš o to nejlepší!“ „Co? O čem to sakra mluvíš?“ odvětil Paulo. „No, Český Krumlov. Tohle krásný městečko je vážně úžasný a teď je zničený,“ vysvětlil

⁸ Za účelem ochrany soukromí jsou jména účastníků výzkumu a názvy hostelů a jiných míst v Českém Krumlově kódované. Jedinou výjimku v tomto smyslu tvoří účastník výzkumu Zezo. Ten mě explicitně požádal, abych použila variantu jeho křestního jména, pod kterou je známý v Českém Krumlově.

⁹ Všechna interview jsou ze stylistických důvodů mírně upravená. Změny jsem provedla i v překladech interview z angličtiny do češtiny, které cituji v bakalářské práci z roku 2007. Tehdy jsem používala doslovný přepis, dnes preferuji překlad volnější, který lépe vykresluje situaci. Význam výpovědí je však nepozměněn a je reprezentativní pro studovanou problematiku.

¹⁰ To, že Paulo dorazil z Prahy, je typické – cesty velké části cestovatelů vedly do Českého Krumlova právě přes Prahu (což bylo dáno i tehdejšími možnostmi hromadné dopravy).

¹¹ Výrazem „Krumlov“ se v této práci myslí Český Krumlov.

Zezo. „Vypadal skoro, že se rozbřečí, když jsme sledovali ty záběry v televizi,“ okomentoval Zezoův výraz Paulo (Paulo, interview 2007). Po několika týdnech voda opadla a ukázalo se, že Krumlov povodně zásadně nepoškodily, a Zezo přišel za Paulem a prohlásil, že teď je vhodný čas město navštívit. Paulo popsal situace následovně:

Přišel za mnou a začal mi povídat, že musíme jet do Českého Krumlova. A já jsem řekl: „Nechci jet do Krumlova, miluju Prahu. Praha je skvělá.“ Zezo byl ale neoblomný: „Ne, kámo, musíš jet, aspoň na jeden den, podívat se.“ A tak jsem řekl: „No tak jo. Pojedu to tam okouknout na dva dny... Pak jsem jel na víkend a zamiloval se do toho místa. Bylo to naprosto neuvěřitelný, tím myslím jako, že v Brazílii takových věci prostě nemáme. Po dvou týdnech jsem se vrátil do Prahy. Sbalil jsem si polovinu svých věcí a odjel do Českého Krumlova na měsíc. Tak jsem se dostal do Krumlova.“ (Paulo, interview 2007)

Všeobecně lze transnacionální migranty, kteří v Krumlově nějakou dobu žili, rozdělit do tří skupin: 1) „první vlna“ v devadesátých letech 20. století, 2) skupiny baťůžkářů v prostředí hostelů a 3) ostatní, již byli „okouzlení“ „geniem loci“ Českého Krumlova. Tyto skupiny se v průběhu času měnily a také se vzájemně se prolínaly, tudíž je třeba brát toto členění jako orientační. Všeobecně lze říci, že transnacionální migranti přicházeli bezprostředně po revoluci a ve větší míře pak od poloviny devadesátých let 20. století. Nejvyšší počet těchto osob byl v Krumlově mezi lety 2000 a 2009.¹² Za posledních dvacet let počet těchto jedinců ve městě kolísal mezi zhruba 5 a 30.

Mezi lety 2005 a 2007, když jsem psala bakalářskou práci, převládali v rámci studované skupiny lidé z anglofonních zemí, ale celkově bylo národnostní zastoupení velmi rozmanité. Účastníky výzkumu bylo něco málo přes dvacet osob: sedm z USA, čtyři Australané, dva Irové a jedna Irka, dva Brazilci, Brit, Filipínek, Jihoafričan, Maďar, Švédka, Nor a Polka (Slavková 2007: 9–11). Samozřejmě se nejedná o úplný výčet všech cizinců, kteří zde žili, ale přináším obraz o životním stylu v prostředí dvou konkrétních hostelů, a zejména baťůžkářů, kteří se neusazují permanentně, ale pohybují se periodicky mezi určitými místy. Pro srovnání v roce 2015 žilo v Českém Krumlově a v jeho blízkosti pouze okolo deseti transnacionálních baťůžkářů a lifestyleových migrantů

¹² Tento odhad vznikl na základě dat z terénního výzkumu.

(občané především USA, Kanady, Austrálie, Velké Británie, Norska, Brazílie, Hondurasu).¹³ Mnozí z nich zde žili již ve zmíněném roce 2007, jiní byli nově příchozí.

Tito transnacionální batůžkáři a lifestyloví migranti byli zvyklí na multikulturní a multietnická prostředí hostelů a pocit sounáležitosti cítili především s lidmi, jejichž životní styly a hodnoty byly podobné. Zezo tenkrát prohlásil: „Myslím si, že v jakémkoliv přátelství lidé, kteří jsou jako ty, se s tebou sblíží. Pankáči chtějí být s pankáči. Nevybíráš si přátele, prostě se bavíme o stejných věcech, máme rádi stejné věci, i když jsme dost rozdílní ... hodně rozdílní a vlastně to nás sblížuje. Nejsme jenom jeden typ lidí... prostě všichni jsou sví a to je to, co nás spojuje...“ (Zezo, 2005; srov. Slavková 2007: 31). Ze Zezova výroku vyplývá, že krumlovské transnacionální migranty, nelze lehce generalizovat.

Většina cizinců, kteří se v Krumlově (na určitou dobu) usadili, přicestovala jako tak zvaní „batůžkáři“ (*backpackers*), tedy jako lidé, kteří se v té době pohybovali z místa na místo a jejich záměrem nebylo se někde usazovat ani začínat nový život. Většina z nich byli muži okolo 31 let s vysokoškolským vzděláním (srov. Slavková 2007: 9). Tito jedinci se pak zpravidla pohybovali v prostředí hostelů a ve vybraných hospodách v Českém Krumlově. Fenomén batůžkářství dobře zmapovali Greg Richards a Julie Wilsonová (2004), dále pak Kevin Hannam a Irena Ateljevicová (2008) a v neposlední řadě Scott Cohen (2011). Nicméně s výjimkou Richardse a Wilsonové (2004) se studie nevěnují České republice, případně postsocialistickým zemím.

V této studii dále rozlišuji mezi transnacionálními batůžkáři a lifestylovými migranty. Označení „transnacionální batůžkáři“ odkazuje k „novodobým nomádům v pohybu“, kteří většinou bydlí v hostelu nebo mají jiné dočasné alternativy. Oproti tomu lifestyloví migranti zůstávají a vytvářejí si nové domovy (Cohen 2011: 14). Lze říci, že všeobecně v mladším věku se tito jednotlivci vnímají a jednají jako transnacionální batůžkáři, později však přijmou pozici lifestylového migranta. V širším slova smyslu lze rovněž těmto dvěma vymezením rozumět s ohledem na větší či menší vůli se integrovat v rámci lokality, ale hodnotová nastavení jsou rovněž odlišná.

Jednou z nejoblíbenějších variant ubytování batůžkářů byl hostel. Hostel nesloužil pouze jako ubytovna, ale rovněž jako místo stravování a trávení

¹³ Rovněž je třeba podotknout, že v centru pozornosti článku stojí transnacionální batůžkáři a lifestyloví migranti. Mimo ně tu jsou rovněž jiní migranti (zejména ekonomičtí), mezi kterými se vyskytují např. lidé z Vietnamu, Ruska, Ukrajiny, Itálie, zemí bývalé Jugoslávie aj.

Odras krumlovských domků na hladině řeky Vltavy. Foto Liam, 2010.

volného času.¹⁴ Zejména však hostely fungovaly jako významné místo setkávání s ostatními cestovateli, které otvíralo prostor ke sdílení informací a navazování nových přátelství. Kolem některých krumlovských hostelů se sdružovaly specifické skupinky transnacionálních baťůžkářů (hostely Backpacker's Inn, Old Town a Krumlov Hideaway).¹⁵ Někteří z cizinců preferovali soukromé ubytování.

Jedním z krumlovských hostelů byl na přelomu tisíciletí Backpacker's Inn, který sloužil rovněž jako významné místo komunitního setkávání mezi místními obyvateli. Součástí hostelu byly nejen ubytovací prostory, ale i restaurace a bar. Pak zde byl hostel Old Town se svým barem a hojně vyhledávanou restaurací. Kolem těchto hostelů se pohybovaly dvě specifické skupiny cizinců, které se však v případě jednotlivců prolínaly, zejména pokud přišlo na bujaré noční veselí. Například tvůrci *Lost in Bohemia* se scházeli pravidelně v obou hostelech.

¹⁴ Součástí hostelů je často i restaurace a bar.

¹⁵ Tento výčet samozřejmě nezahrnuje všechny hostely v Českém Krumlově, ale pouze několik nejvýznamnějších, ve kterých se účastníci výzkumu pohybovali.

Svébytná komunita cizinců existovala dále okolo hostelu Krumlov Hideaway.¹⁶ Ten byl projektem manželského páru Kanadana Maxe a Američanky Kate. Kate a Max byli jedni z prvních cizinců, kteří se v Krumlově rozhodli usadit. On přišel hned po revoluci a ona v roce 1993. V listopadu 2015 v útulném interiéru Krumlov Hideaway Kate vzpomínala na začátky svého života v Krumlově.

Přijela jsem do Prahy a milovala jsem to tam, ale všichni, co jsem potkala, mi říkali: „Jestli se ti líbí tady, měla bys jet do jednoho malého městečka, o kterém nikdo neví.“ To mě zaujalo. Přijela jsem do Krumlova, a když jsem s kufrem na kolečkách vstoupila do města, cítila jsem se jako doma. Zamilovala jsem se do něj, ještě před tím, než jsem někoho potkala. Plánovala jsem zůstat pouze dva dny, ale pak jsem začala poznávat lidi a samozřejmě pak jsem tady potkala svého manžela. Přibližně pátý den jsme se spolu začali bavit, desátý den jsme se do sebe zamilovali a jedenáctý den jsem musela jet zpátky, dořekla větu a rozesmála se. (Kate, interview 2015)

Hostel Krumlov Hideaway pak dále motivoval k návštěvě města svým unikátním vzhledem a kvalitními propagačními letáky. Freya popsala svou cestu do Krumlova následovně:

V Budapešti jsem narazila na letáček hostelu, který se jmenuje Krumlov Hideaway a najednou jsem měla pocit, kdy se výjimečně zdá být vše jasné. Musela jsem se tam vydat. Oslovilo mě, jak na něm bylo město popsáno... Pronásledovala mě vize, viděla jsem sebe sama, jak tam žiji a buduji umělecký život a konečně se budu moct vymanit ze šilenství měst, kterého jsem měla už po krk... (Esej Freya)¹⁷

Na podzim 2015 pro Kate pracoval Nando, který je z Oaklandu, ale žil rovněž v Los Angeles v Kalifornii. Nejprve byl Nando zaměstnán v hostelu Old Town, ale pak využil příležitosti pracovat v menším a klidnějším Krumlov Hideaway. Nando přijel do Krumlova v roce 2009 a je tudíž jedním z pozdních přistěhovalců. Když jsem se zeptala Nanda, jak se do Krumlova dostal, řekl:

¹⁶ Tuto skupinu jsem ve své bakalářské práci z metodologických důvodů vypustila.

¹⁷ Citovaný text pochází z eseje *A Kind of Freedom*, kterou na základě svých zážitků z první cesty do Českého Krumlova napsala Freya původem ze Švédska. Text vznikl podle Freyi pravděpodobně roku 2006 (konečná úprava 2009). Původní text je v angličtině, překlad provedla autorka textu.

Byl začátek léta, a to víš, všude bylo levný pivko a sexy holky... Prodloužil jsem si pobyt o dva týdny, pak o další dva, a nakonec jsem zůstal v podstatě měsíc a půl. Myslím, že důvodem bylo tohle město. Víš, co myslím. Byl to divný pocit, jako když dostaneš novou hračku. Totálně tě fascinuje, protože jsi nikdy něco takového neměl... Dá se říct, že Krumlov ke mně v určitém smyslu promluvil... Navíc jsem potkal další lidi – expatrioty, kterým se to stalo taky. Říkali, že neví proč, ale že prostě nemohli odjet, prostě se tu zasekli. To se stávalo běžně. Lidi říkali: ‚Jsem tu zaseklej.‘ Možná mě to ovlivnilo a řekl jsem si, že jsem se tu zasekl stejně jako oni... (Nando, interview 2015)

Jednu z alternativ bydlení nabízel v roce 2002 rovněž polorozpadlý dům v Rybářské ulici, ve kterém jedna skupina těchto cizinců žila. Ačkoliv se jedná spíše o ojedinělý případ, je dobré ho zmínit, jelikož poukazuje na jednu významnou charakteristiku životních stylů těchto migrantů, konkrétně bohémství. V podstatě se jednalo o jakýsi legální squatt. V té době zde bydlel i druhý Brazilec Zezo, který do Krumlova přivedl Paula. Později mi Zezo vysvětlil, že tenkrát:

Jeden Američan si pronajal dům na rok, ale potom odjel a my jsme všichni bydleli v tom domě zadarmo. Zůstal jsem tři měsíce... v tom jednom domě nás bylo dohromady šest a každý byl z jiné země... Byla to vážně sranda, nikdo nepracoval, všichni byli na mizině a jediný, kdo pracoval, jsem byl já a Dave, a to jsme vydělávali 3000 korun měsíčně... Byli jsme taková velká, hladovějící rodina, a taky jsme tam pěkně mrzli, protože jsme neměli peníze na uhlí, a tak jsme neměli zapnutý ani topení. Ale každý, koho jsme měli rádi, mohl kdykoliv přijít, vlastně jsme ani nemohli zamknout dveře, byly pořád otevřené, a pak se stalo, že jsi tam potkal... ve čtyři ráno tak dvacet lidí v baráku... neměli jsme ponětí, kdo jsou... prostě jsme nevedli vážný život, bylo to jako žít ze dne na den... (Zezo, interview 2005; srov. Slavková 2007: 26)

V příbězích baťůžkářů a migrantů se jasně ukazuje, že typické bylo spontánní rozhodnutí zůstat. Jak by řekli mnozí z nich, zkrátka se zde „zasekli“. Toto „zaseknutí“ často nelze racionálně a logicky vysvětlit, je spíše nereflektované a intuitivní. Často bylo iniciované jakýmsi „okouzlením“ či „romantikou“ místa, které v představách těchto cestovatelů určitým způsobem skýtá prostor pro hledání sebe sama.

Nový „levý břeh“ a romantické představy „českého bohémství“

Jak již bylo zmíněno, pokud se na fenomén transnacionálních baťůžkářů a lifestyleových migrantů podíváme z širší politické a ekonomické perspektivy, zjistíme, že spadá do historické konjunktury zániku socialistického režimu v roce 1989. Velká část těchto jednotlivých migrací souvisela s představou postsocialistických zemí jako „nového, levého břehu,“ kterou v 90. letech pomáhala šířit dobová média, zejména časopisy. Autorem tohoto výrazu je novinář původem z New Yorku Alan Levy, který v prvním vydání *The Prague Post* v říjnu 1991 napsal: „Žijeme na levém břehu 90. let“ (Obituary 2004; *The Prague Moment* 2016).

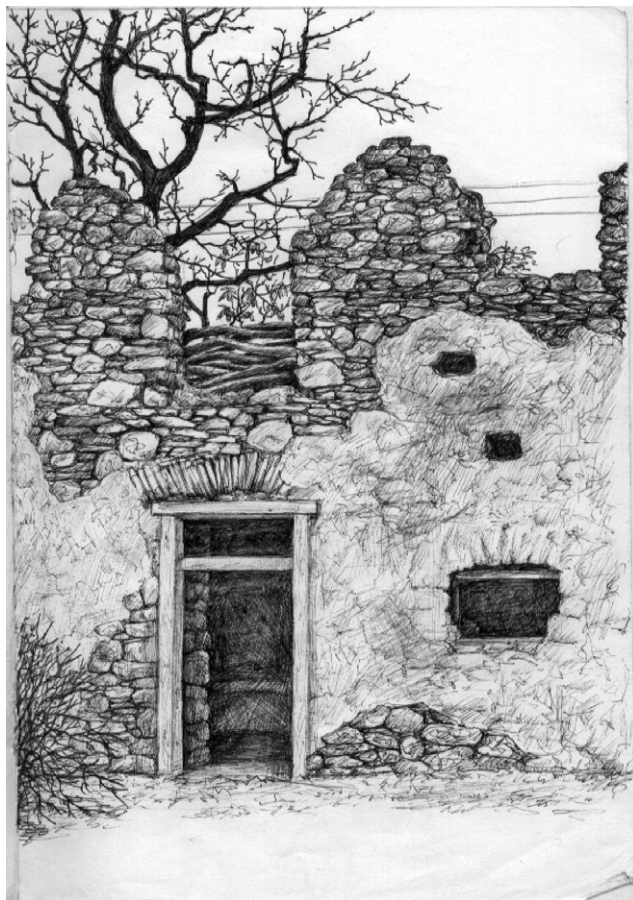
Kate toto období reflektuje následovně:

Osobně si myslím, že okolo cest do východní Evropy bylo spoustu romantismu. Obzvláště po tom, co padla železná opona, vyšlo o tom hodně informací a konečně začal existovat v Čechách turismus. Lidé z *New York Times* sem jezdili pořád. Začalo se dovážet pivo, lidi to zajímalo. (Jedním směrem) proudili turisté a (druhým) teklo proudem pivo... Všichni chtěli do Prahy, to měl být nový „levý břeh 90. let“ (the Left bank of the '90s). Tak tomu říkali. Něco jako „levý břeh“ v Paříži na přelomu 19. a 20. století... (Kate, interview 2015)

Romantické představy o „novém českém bohémství“ nebyly jedinou „hnačí silou“ těchto migrací, ale byly tu i jiné, více pragmatické důvody, proč tito migranti nebyli ve svých domovských zemích spokojeni. Jako nejzávažnější problém, který se objevuje v jednotlivých naracích, byla zmiňována ekonomická situace a nedostatek pracovních míst v zemi původu. „Myslím, že lidé mé generace neměli v devadesátých letech příležitost najít si dobré zaměstnání“, vysvětlila Kate,

Většina z nás dodělala vysokou školu před celým tím ‚tečka com‘ (internetovým) boomem a hodně lidí nemohlo najít žádnou jinou práci než dělat chůvu nebo serverku. Měli jsme tituly ze skvělých škol a nic moc jsme s tím nemohli dělat. Proto si také myslím, že pro moji generaci jet do Prahy, do Berlína nebo do Vídně bylo v té době něco zajímavého a nebylo to tak drahé jako začínat v Americe“ (Kate, interview 2015).

Tyto motivace se zdají být charakteristické pro mnohé cizince, kteří do Českého Krumlova přišli po revoluci a rámcově odpovídají i Nešporovu popisu tohoto

Freyin přechodný domov v blízkosti Českého Krumlova – pohled na rozpadající se obvodové zdi tvrže Moletín. Kresba Freya.

fenoménu (Nešpor 2005). Nešpor píše, že „ve druhé řadě do České republiky emigrovalo i nezanedbatelné množství občanů vyspělých zemí, ať již z důvodu jejich ‚ex-patriotství‘, nespokojenosti s globalizací a ekonomickým vývojem především anglosaského světa v devadesátých letech (známá americká komunita v Praze, rozsáhlá především v první polovině 90. let), nebo později pro jejich ekonomické aktivity v ČR a dalších zemích někdejšího východního bloku“ (Nešpor 2005: 4).

Ačkoliv cizinci, kteří do Českého Krumlova přišli, byli odlišní, sdíleli jednu zásadní věc, to, že nebyli spokojeni se společenskou a politicko-ekonomickou situací ve svých zemích původu a hledali alternativní životní styl. O’Reillyová

a Bensonová píše, že migrace je pro tyto migranty často i určitým vyhrazením se proti modernitě a zároveň hledáním nehmotného „dobrého života“ (O'Reilly – Benson 2009: 1). Podobně i velká část transnacionálních baťůžkářů a lifestylových migrantů v Krumlově se ve svých narativech neztotožňovala s dominantním politicko-ekonomickým systémem globálního ekonomického liberalismu, v rámci kterého konzumerismus hraje klíčovou roli.

Výraz „bohémství“, který zde používám, vychází z emické terminologie místních baťůžkářů a transnacionálních migrantů. V angličtině je *Bohemia* běžné označení pro Čechy v geografickém slova smyslu (zejména ve smyslu jižních Čech – *South Bohemia*). Termín *bohemian* odkazuje k bohémství jakožto bezstarostnému životnímu stylu plnému požitkářství. Krumlov byl jednoduše řečeno pro místní baťůžkáře místem bohémského života. Majitelka hostelu Krumlov Hideaway, jehož propagační letáček přivedl do Českého Krumlova i Freyu, dodala: „Měli pocit, že je to doslova ‚skutečné bohémství‘ (skutečná Bohémie, orig. *real Bohemia*), v rámci kterého nejsou žádná pravidla. Jako že prostě můžeš přijet a užít si to. Bylo to o tom, být na hezkém místě, a přitom za to člověk neutratil žádné peníze“ (Kate, interview 2015). Dále poznamenala, že: „Lidé si město představovali neuvěřitelně romanticky“ (Kate, interview 2015). Rovněž další autorky podotýkají na jiných specifických případech, že očekávání lifestylových migrantů byla v mnohých aspektech často idealizovaná a romantická (O'Reilly – Benson 2009: 8).

Stručně také zmíním, jak se pojem bohémství historicky formoval. Poprvé byl výraz „bohémství“ ve smyslu uvolněného života použit zhruba v polovině 19. století Henri Murgerem ve sbírce příběhů *Ze života pařížské bohémy* (předloha Pucciniho *Bohémy*) (Online etymology dictionary). Tímto výrazem se začali označovat rovněž umělci žijící nespoutaným stylem života, kteří se v 19. století stěhovali do levnějších francouzských chudinských čtvrtí obydlených částečně Romy (levý břeh / *Rive gauche*) (Hugo 2012). Levyho „Levý břeh 90. let“, který zmiňuji výše, odkazuje právě k tomuto pařížskému levému břehu v 19. století. Představa dnešního bohémství tedy čerpá z ideálů romantismu 19. století, ale i kontrarevoluce šedesátých let 20. století, a je spojována s představami svobodného projevu, vymezení se vůči majoritním životním stylům, užíváním si, či spíše vychutnáváním si každodenní existence, ve kterém nechybí místo pro umění.

Liam je „romantickým migrantem“ původem z Kalifornie, který se do Krumlova přišel. Na devadesátá léta minulého století vzpomíná v pozitivním smyslu. Estetika omšelých a opadávajících fasád mu byla sympatická.

„Byl to sen, nemohl jsem uvěřit, jak to tam bylo krásné.“ Fascinovala ho zejména historie a architektura města. „A navíc“, podotkl, „už léta předtím, než jsem sem přišel, mě zajímal hermetismus a alchymie. Tady je bohatá alchymistická historie, a to je něco, co mě silně zaujalo...“ (Liam, interview 2015).

„Tehdy jsme měli jeden vtip“, vzpomněla si Kate. „Říkali jsme tomu ‚Drolov‘ (*Crumble-off*), protože fasády na domech byly opadané (drolily se) a na střechách rostly stromy. Bylo to super romantické, milovali jsme to. Když se na to díváš západníma očima, připadá ti to romantické a nádherně staré, shnilé a omšelé“ (Kate, interview 2015).

Mezi kulturami, realitou a sněním: Baťůžkářství jako liminální stav

Pozice transnacionálních baťůžkářů a lifestylových migrantů je značně ambivalentní, což spočívá v tom, že jsou situovaní mezi různými kulturními prostory. Zajímavý pohled, jak lze toto ambivalentní postavení číst, skýtá klasický koncept „liminality“,¹⁸ který rozvinuli zejména Arnold van Gennep v knize *Přechodové rituály* (1997) a Victor Turner v *Průběhu rituálu* (2004). Liminální fázi neboli *communitas* Turner definuje jako stav „přechodu“, kdy „jsou vlastnosti subjektu rituálu (přecházejícího) nejasné“ (Turner 2004: 95–98). Liminální bytost je podle Turnera osoba, která se vymyká ze sítě klasifikací, která ji za normálních okolností umísťuje v sociokulturním prostoru (ibid.: 96). Turner dále spojuje *communitas* s ideály a jednáním zastánců hnutí hippies a generace beatníků (ibid.: 111). Podle Scotta Cohena stavy *communitas* prožívali i lifestyloví migranti v Indii a Thajsku (Cohen 2011: 13). Dále lze konstatovat, že některé myšlenky těchto hnutí a „nového bohémství“ vycházejí rovněž ze širšího společenského protikulturního hnutí šedesátých let 20. století (*Counterculture of the 1960s*) a inspirovaly i cesty baťůžkářů na konci 20. století do Čech.¹⁹

¹⁸ V češtině se používá jak výraz „liminalita“, tak i „liminarita“. V tomto článku se přikláním k prvnímu výrazu „liminalita“, který je bližší anglickému termínu *liminality*. Termín je odvozen z latinského *limen*, což v překladu znamená „práh“.

¹⁹ Na příkladu kompletně odlišného druhu migrace – násilného vysídlení – Malkki argumentuje na základě Turnera, že uprchlíci jsou z perspektivy národních států kategorizováni jako liminální bytosti – „nazí nezabydlení lidé“ (*naked unaccommodated man*) či „nerozlišený syrový materiál“ (Malkki 1992: 34). Tato tvrzení lze vztáhnout k cizincům na obecné rovině a obzvláště pak, když se jedná o „novodobé bohémské nomády“, kteří se vymykají nebo i vymezují vůči majoritním životním stylům.

Někteří z dotazovaných se považovali za jakési tuláky. Například Zezovi byli tuláci sympatičtí už od dětství. Vysvětlil mi: „Moje rodina je normální, jsou právníci. Žijou takovej ten normální život a mě to strašně nudilo. Když jsem byl malej, pozoroval jsem tuláky a říkal jsem si: to je vážně super. Strašně jsem chtěl být jako oni...“ (Zezo, interview 2005). Zde by bylo rovněž vhodné srovnání s Baumanovým postmoderním „tulákem/vagabundem,“ který je ve své podstatě rovněž antistrukturní (Bauman 1995: 46–49; Bauman 1996: 28–29).²⁰ Jak Bauman píše, „tulák ‚žije na zastávce‘, protože každou situaci, v níž se nachází, chápe jako útulek, v němž se dlouho nezdrží... Pro tuláka i poutníka je život změnou a pohybem... Pohyb je pro něj důležitější než cíl: nikoliv z cíle, ale ze sebe samé, čerpá potulka svůj smysl“ (Bauman 1995: 47–48). O tomto „novodobém nomádství“ pojednává i Michel Maffesoli, který jej interpretuje jako jakési „bloudění“ a hlavně jako postmoderní iniciační toulky (Maffesoli 2002).

V polovině první dekády 21. století Zezo o svém životním stylu idealisticky prohlásil:

Je to tak trochu jako život na cestě. O budoucnost se moc nestaráš, je to spíš o poznávání lidí. Vždycky potkáváš někoho nového, noví lidé přijíždějí každý den. Je to jako... jako život plný zábavy. Je to fakt divnej způsob života, protože nevlastníš nic... a tak ani budoucnost nic neznamená ...Normálním životem nežiju už asi pět let, a to je ten pravý život, který mám rád. Žádná zodpovědnost. Vůbec nemám takový to, že bych musel být někde přesně, teď nebo v osm hodin musím udělat tohle... Jsem opravdu svobodný. (Zezo, interview 2005)

U krumlovských baťůžkářů však nalézáme i další liminální charakteristiky. Konkrétně jejich představu pobytu v Krumlově, který vnímali jako liminální (vytržený z normality), a dále pak i specifickou strategii transnacionální strategie obživy. Velká část transnacionálních baťůžkářů a lifestylových migrantů (alespoň) na začátku v Krumlově nepracovala vůbec. Jiní byli zaměstnaní v místních hostelech. Příjem z krumlovského hostelu však nemohl zabezpečit celkové finanční potřeby transnacionálních migrantů. Z toho důvodu bylo nejčastější strategií zajištění financí jezdit pracovat do zahraničí. Jinými slovy, bohémský

²⁰ Na rozdíl od Baumanova tuláka, který se pohybuje časem a prostorem lineárně, se ale pro krumlovské baťůžkáře město stalo „opakovanou zastávkou“, do které se cyklicky vraceli.

život v Krumlově byl umožněn rovněž krátkodobým zaměstnáním v ekonomicky rozvinutých zemích, přičemž vydělané finance se utrácely v zemích, ve kterých byly nižší náklady na život.

Strategie využití ekonomické nerovnosti mezi jednotlivými státy se jeví jako typická pro celou řadu lifestylových migrantů a v podstatě i umožňuje „globální střední třídě“ na tomto druhu migrace participovat. Většinou se pak jednalo o ne příliš kvalifikovanou práci, kterou lze dělat krátkodobě, není zavazující, neustanovuje status jedince a je přitom relativně výdělečná. Takovýto jedinec tedy nějakou dobu intenzivně pracuje a pak se často i stejně dlouhou dobu intenzivně seberealizuje a baví.

To není nutně ve všech ohledech ekonomicky privilegovaná situace, ale naopak kompromis zřeknutí se mnohých jistot v životě, bez kterých se druzí nedokážou obejít (materiální statky obecně, možnost volby zaměstnání, ale i např. právo na podporu v nezaměstnanosti v zemi původu, zdravotní pojištění atd.). Ve výsledku pak jejich životní styl nabývá podobu cyklických odjezdů a návratů, které oddělují čas práce a odříkání. V tomto konkrétním případě by se dalo s jistotou nadsázkou říci, že na „Západ“ se jezdilo pracovat, zatímco na „Východ“ se jezdilo užívat a bavit se.

Jak jedna z takových strategií vypadá, příhodně popisuje Nick:²¹

Rozhodující cena pro všechny moje cesty je pivo... Ve Velké Británii v hospodě je levný, když stojí dvě libry, ale většina míst ho prodává spíš za tři. V hostelu Backpacker's Inn si za to koupím šest piv, takže jo, Česká republika je levná pro lidi z Velké Británie. Ale abych si mohl dovolit odjet, musím tam dost šetřit. Takže tam žiju za 25 liber na týden a pak utratím 25 liber, když jsem na dovolený. Takže 40 týdnů ve Velké Británii vůbec nežiju a pak si můžu dovolit odjet na 12 týdnů do Evropy. Peníze jsou fakt blbý téma. Na poměry ve Velké Británii jsem chudej. Můj příjem je menší než polovina průměrného platu, vlastně o dost míň než polovina. Ale já si chudej nepřipadám. Lidi utrácí za blbosti, věci, harampádí... (Nick, interview 2005)

O'Reillyová a Bensonová píší, že liminalita nebo jakási ambivalence, která je pro lifestylové migranty charakteristická, není pouze výsledkem toho, že se pohybují

²¹ Ne všichni své cesty plánovali na základě ceny piva. Pivo by zde mělo být chápáno rovněž ekvivalent zábavy, něco, co mladého muže činí alespoň krátkodobě šťastným.

mezi odlišnými kulturami, ale rovněž pramení z tenze, která je dána rozporem mezi jejich představami a realitou (O'Reilly – Benson 2009: 9). Dokladem toho může být Freya, která přirovnala svůj život v Krumlově k

jakési bublině, ve které předchozí referenční body zmizely. Hranice starého já se rozpustily v její ohraničující rutině a opakujících se vzorech. Mohla jsem objevovat skryté části sebe, které bych jinak ani nemohla ukázat navenek, a zjistila jsem, že jsou rovněž oprávněné a přijatelné. Všichni lidé, které jsem potkala, ve mě vyvolali novou reakci a tentokrát jsem mohla dát té reakci vlastní průběh. Nemusela jsem se starat o následky vzhledem k tomu, že vše bylo opět dalším rozloučením. Nebylo to opravdové, nemohlo to trvat, ale byl to druh svobody. (Esej Freya)²²

V případě mnohých krumlovských baťůžkářů se tyto tenze mezi představami a realitou materializovaly ve „snovém absintovém opojení“ krumlovských barů. Město se ve vřavě nočního veselí mohlo na chvíli stát prostorem k plnění snů – jinou lepší realitou odříznutou od povinností života v zemích původu – vyvázanou z ohraničujících společenských norem. „Krumlov je skoro něco jako chrám – samostatný vesmír“, prohlásil ve filmu *Lost in Bohemia* Paulo (Lost in Bohemia 2003). Tato představa města jako chrámu či vesmíru může být nahlížena rovněž skrze dílo religionisty Mircea Eliady a čtena jako pokus o setrvání v čase *posvátném* (svátečním) (Eliade 2003), přičemž se jedná vlastně o jakousi obdobu stavu liminálního.

Zároveň je třeba podotknout, že v současném, do velké míry sekularizovaném, světě nelze číst toto dělení času stejně jako v době před modernitou. Jedinec v sekulárních společnostech nedělí zpravidla čas na běžný a sváteční, ale rozumí mu spíše ve smyslu času práce a času volna. Přesto však lze v současném trávení času volna nalézt stopy jednání sociálních aktérů, které jsou typické pro rozmanité svátky a náboženské obřady, jež se odehrávají v čase posvátném. Například Thomas Hylland Eriksen připomíná, že užití omamných látek se všeobecně často objevuje právě v souvislosti s různými svátky či náboženskými rituály (Eriksen 2010: 86). V krumlovském kontextu pak toto znamenalo hojnou konzumaci alkoholu v době volna, která navozovala opojení a bujaré veselí, ale otevírala prostor i osobní spiritualitě. Jak dále podotýká Michel Maffesoli, „alkohol jednoduše sblížuje, otevírá možnosti, odlehčuje sociální omezení a umožňuje přechod“ do jiných stavů (Maffesoli 1993: 123).

²² Citovaný text pochází z eseje *A Kind of Freedom*.

Půvab Českého Krumlova pro mnohé batůžkáře spočíval v umění slavit, ve spontánnosti dění a zároveň možnosti se spontánně projevit. Pivo „teklo proudem“ a po pár panáčích člověk brzy zapomněl na stud či strach. Zábava často vrcholila nespoutaným tancem na stolech. V těchto momentech si zde byli všichni formálně rovni a mezi lidmi převládal pocit sounáležitosti, který utvrzovali skrze ritualizovanou konzumaci alkoholu (Slavková 2007: 51), jež je v podstatě specifickou variantou rituálů společného stolování – tedy rituálem přijetí, materiální jednoty či posvěcení shody (van Gennepe 1997: 35). Antropoložka Susanna Trnková poukazuje na skutečnost, že jídlo a alkohol jsou „technologie potěšení, výživy/přežití a zániku/rozpuštění“, které zároveň mohou pozměnit vnímání rytmu života a plynutí času (Trnka 2020). Jak dále autorka podotýká, alkohol může sloužit jako prostředek k úniku nebo naopak jako prostředek, který jedinci pomáhá se lépe zapojit do společenského života.

Důsledky nadměrné konzumace alkoholu byly často důvodem, proč nespoutané veselí (liminální stav) nemohlo trvat věčně. Nick z Irska poté, co jsem se ho zeptala na alkohol, řekl:

Jasně, že potřebuju nějaký ten detox. Prostě nechci být jen nějaká zombie. Víš, co myslím? Je sranda pít, ale zároveň je sranda nepít. Chlastal jsem strašně moc před pár lety. Jednou jsem měl kocovinu osm měsíců. A to nebyla sranda. Tehdy jsem se odebral na dost temný místo. Dokonce i moje vlasy zčernaly. Proto je detox dobrá věc. Někdy je dobrý dát si pauzu (Nick, interview 2005).

Další relevantní vysvětlení, proč veselí, euforie a „život v meziprostorech“ nemůže trvat „věčně“, nabízí antropolog Thomas Hylland Eriksen skrze koncept „klesající mezní užitečnosti“ (Eriksen 2010: 87–108). Eriksen s odkazem na Baudrillardovy myšlenky tento pojem běžně aplikovaný v ekonomii interpretuje širše jako obecnou charakteristiku života (ibid.: 87). Eriksen tvrdí, že jde v podstatě o „psychologický a antropologický pojem: klesající mezní užitečnost – tedy vše, co děláte nebo si kupujete, čemu jste původně přisuzovali vysokou hodnotu, postupně svoji cenu ve vašich očích ztrácí“ (l.c.). Žádný liminální stav tudíž ze své podstaty nemůže trvat do nekonečna, jelikož se tím vyprazdňuje jeho původní význam a intenzita prožitku se vytrácí. Kvůli této jednoduché životní determinaci nelze ani setrvávat v permanentním veselí.

Vítejte v „Čínském Krumlově“: Od alternativního cestování k masovému turismu

Technologie dělá lidi hloupějšími a odděluje nás od reality, kterou bychom měli prožívat (Nando, interview 2015).

Poté, co byl roku 1992 Český Krumlov vyhlášen památkou UNESCO, město se postupně stalo jednou z nejnavštěvovanější turistických destinací v ČR. Na počátku devadesátých let 20. století místní podnikání „kvetlo“, ale pak pekárny, řeznictví a obchody se zeleninou zmizely v záplavě globálního turismu a na jejich místě „jak houby po dešti“ vyrostla zlatnictví a prodejny broušeného skla. V historickém centru se místní obyvatelé stali „ohroženým druhem“ a před pandemií covid-19 byl tento „jihočeský drahokam“, ač přeplněný k prasknutí, do velké míry neobydleným „městem duchů“, ve kterém se mezi kamennými zdmi linuly jazyky celého světa. Vítejte v „Čínském Krumlově“ (jak někteří místní obyvatelé žertovně město označovali).

Od devadesátých let 20. stol. do pandemie v roce 2020 prošlo turistické odvětví v Českém Krumlově mnohými zásadními změnami. Přesná souhrnná čísla a demografické údaje o návštěvnicích známy nejsou a rovněž chybí větší společenskovední studie. V tomto článku tedy využiji jako ilustrační příklad statistiky návštěvnosti Státního hradu a zámku Český Krumlov, který je nejnavštěvovanější kulturní institucí ve městě (Oficiální webové stránky města ČK). Je však nutné vzít v potaz, že ne všichni turisté, kteří se ve městě pohybují, zároveň navštíví zámek.²³

Od počátku devadesátých let do poloviny první dekády 21. století tvořili zhruba polovinu návštěvnosti česky mluvící návštěvníci (viz Tabulka 1). Poté však počet česky hovořících návštěvníků začal klesat, přičemž v roce 2015 byl procentuálně nejnižší (42 %). Vysoký počet německy mluvících návštěvníků je dán geografickou dostupností. Kategorie anglický jazyk zahrnuje i ostatní návštěvníky, kteří ke komunikaci využívají angličtinu (zejména Maďaři, Italové, Francouzi a část asijské klientely).²⁴

²³ Počet návštěvníků je evidován přes pokladnu, tudíž se jedná o velice přesný údaj. Oproti tomu odhad jazykové skladby / země původu návštěvníků je spíše kvalifikovaným odhadem, který je založen na evidenci jazyků. Zároveň je třeba podotknout, že provoz hradu a zámku probíhá ve většině expozic v hlavní sezóně, a proto nezachycuje stejně reprezentativním způsobem návštěvnost v zimních měsících.

²⁴ Interní statistika počtu návštěvníků Státního hradu a zámku Český Krumlov.

V roce 2010 přijíždělo nejvíce asijských turistů z Japonska, v roce 2015 v počtu návštěvníků vedla Čína. Dále ve velkých počtech navštěvují Krumlov obyvatelé Taiwanu a Jižní Korey. Dále pak přijížděli turisté z Indie a v neposlední řadě i z Ruska. Zřetelným trendem je celkový růst počtu návštěvníků místního hradu a zámku, ten se mezi lety 1995 a 2015 zhruba ztrojnásobil. „Zdá se, že každý rok další země nebo dvě objeví Krumlov,“ shrnul situaci v roce 2015 Liam, který léta působí jako turistický průvodce. „Z toho důvodu největší změna v posledních čtyřech, pěti letech je příliv čínských turistů. Přijíždějí v ohromných skupinách, autobusy plné lidí, kteří tady pobudou jeden den“ (Liam, interview 2015).

Tabulka 1: Návštěvnost Státního hradu a zámku Český Krumlov v letech 1995–2015²⁵

Rok	Celkový počet návštěvníků	Návštěvníci čeština	Návštěvníci angličtina	Návštěvníci němčina	Ostatní
1995	154 537	50 %	25 %	20 %	5 %
2000	299 430	53%	22 %	20 %	5 %
2005	336 316	46 %	18 %	26 %	10 %
2010	362 800	44 %	16 %	28 %	7 %
2015	465 410	42 %	15 %	30 %	13% (Asie)

Turista se v mnohém odlišuje od výše zmíněných baťůžkářů a lifestyleových migrantů. Bauman uvádí, že

turistu uvádí do pohybu záměr/účel (nebo si to alespoň myslí). Pohybuje se v první řadě „za nějakým účelem“ a druhotně (pokud vůbec) ho vedou na cestu „nějaké další důvody“. Účelem cesty jsou nové zážitky; turista vědomě a systematicky hledá nové, rozmanité zážitky/zkušenosti s novostí a rozmanitostí – vzhledem k tomu, že když je něco již důvěrně známé, radost z toho se omrzí a [počáteční] okouzlení pomine (Bauman 1996: 29).²⁶

Na rozdíl od cestovatelů či „tuláků,“ kteří na svých cestách hledají nějakou formu poznání (ať již sebe sama nebo rozmanitosti lidství) a objímají spontánní

²⁵ Interní statistika počtu návštěvníků Státního hradu a zámku Český Krumlov.

²⁶ Překlad autorka.

situace, turista „plní plán“ a preferuje komfort a systematický přístup, a tím se i přístupy turisty a tuláka radikálně liší. Spontaneita turistovi nepasuje do itineráře, pro dobrodružství zde není prostor. Cesta i on samotný se tak stávají předvídatelnými a kontrolovatelnými. Tím však, podle mnohých baťůžkářů a lifestyleových migrantů, přichází právě o to největší „kouzlo“ – nejpodstatnější rozměr cestování. Turistovi se uzavírá prostor hlubšího poznání sebe sama a svého okolí, genius loci místa či „mystika“ okamžiku a případné další „spirituální prožitky.“

Nové technologie tuto propast ještě více prohlubují a v jejím důsledku se vytrácí i „nedigitální“ cestování. Dopady technologie na cestování a jejich využití v turismu jsou dalším tématem, pro které v tomto textu nezbyvá mnoho prostoru. Nové technologie proměňují představy o cestování a očekávání turistů a mají rovněž dopad na percepci a orientaci v prostoru.

Technologie v podstatě zničily cestování, prohlásil Nando a pokračoval: Jako lidské bytosti vynalézáme, objevujeme a stavíme věci, abychom to měli jednoduší. Ovšem mě se zdá, že technologický vývoj se dostává mimo kontrolu, alespoň co se týče jeho negativních dopadů. Prostě dělá lidi hloupějšími. A myslím si, že lidé jsou až příliš napojeni na své osobní přístroje: iPhony, iPady a tablety. Plánují si na tom celou dovolenou, což není nutně špatný, někdy je dobrý plánovat a někdy je zase dobrý být spontánní, viš? (Nando, interview 2015)

Jak mnozí transnacionální baťůžkáři a lifestyleoví migranti uvádějí, masový turismus a stále rozšířenější využití nových technologií v cestování se staly důvodem, proč přestali Český Krumlov vyhledávat. Již od počátku 21. století se centrum zájmu alternativních cestovatelů, přesunulo „dále na Východ“, kde dopady globalizačního procesu nebyly tolik patrné. Hledali jiná místa, která nejsou ještě přeplněná masami turistů s iPhonem na selfie-tyči. Velká část z nich z těchto důvodů nakonec i Krumlov opustila.

Krumlov na počátku 21. století: Mezi odjezdem a zdomácněním

Myslím si, že lidé jako my se doma stávají cizinci. Domů už nepatřím, nikdo z nás tam nepatří a nikdo ani nepatří do Krumlova. Nikdo se tu nemůže poflakovat věčně. Není to pohádková „Země Nezemě“. Jednoho dne musíš odejít, ale jednou se vrátíš zpět. (Zezo, Lost in Bohemia 2003)

Zámecká věž, vločky sněhu, snění a nenaplněná touha. Foto Liam, 2010.

Ve filmu *Lost in Bohemia* se Nathan oprávněně zeptal, proč si cizinci jako on vybírají právě Krumlov. S mírně skeptickým výrazem prohlásil: „Proč tady? Myslím, že všichni víme, jak těžký je tu žít. Je tu jistá jazyková bariéra, jsme v malém městě, kde dokonce i pro Čecha je těžký najít stálou práci, zvláště v téhle roční době [podzim]. Takže proč tady, určitě by to bylo snazší někde jinde“ (*Lost in Bohemia* 2003).

Přes všechny překážky se někteří z cizinců rozhodli zůstat a člověk je může potkat v Krumlově i dnes. Liam, který se do Krumlova přizemil, zde žije se svou rodinou. Člověk ho může potkat v ulicích, když provádí turisty městem anebo když hraje na svůj „hang“ (*hang drum* – melodický perkusní hudební nástroj). To mimo jiné poukazuje na významnost fenoménu tzv. migrace z lásky či romantické migrace, v Krumlově žije i několik dalších obdobných párů.

Zůstal zde i Nando, přestože mu práce v hostelech a turismus čas od času „leze na nervy.“ Dané téma Nando okomentoval slovy:

V hostelech jsem pracoval celou dobu, co tu jsem, a každý rok procházím určitými fázemi. Teď si na to zvykám. Nějak jsem s tím smířený. Ale někdy mám období, kdy jsem fakt mrzutej. Nabroušenej na lidi a napadají mě myšlenky typu: Jestli mi ještě jeden *** Asiat strčí selfie-tyč do obličeje, tak ji zlomím a hodím do řeky. (Smích). A pak si řeknu: Počkej, uklidni se. Všechno je v pohodě. Mohlo by to být daleko horší. Nejsem v nějaký kanceláři v *** mrakodrapu a neprodávám přes telefon zbytečný blbosti. (Nando, interview 2015)

Libuje si v tom, že v Krumlově může chodit pěšky a nesedí v dopravní zácpě někde uprostřed Los Angeles. Pořídil si psa a ve volném čase s ním chodí na procházky do okolních lesů.

Když jsem se zeptala roku 2007 Paola, jak by podle něj vypadal ideální život a jakou úlohu by v něm hrála práce, odpověděl: „Chtěl bych, abych mohl pohodlně platit účty... Chtěl bych mít možnost cestovat... a zároveň do toho mít ‚základnu‘...Místo, které můžu nazývat domovem a kam se můžu vracet ze svých cest... Práce by mi byla koníčkem, nepracoval bych za peníze...“ (Paulo, interview 2007). Domov Paulo našel v Českém Krumlově, kde žije se svou manželkou Leou (původem z Krumlova) a dvěma dětmi. Svatbu měli v roce 2018 na Havaji. Již v roce 2007 Paulo prohlásil: „No jasně, že bych Krumlov nazval domovem... Protože je to místo, kde se cítím fajn a kde chci být. Jsem doopravdy šťastný, když jsem v Krumlově“ (Paulo, interview 2007).

Australan Josh a Američanka Joy se po několika letech v Austrálii přestěhovali rovněž zpět do Krumlova. Koupili si rodinný domek u lesa poblíž města. Mají tři děti. Na zahradě pěstují rozmanité plodiny ze starého i nového světa, které jim zpestřují stravu, a chovají domácí zvířata. Doma mluví především anglicky, ale děti se ve školce a od svých vrstevníků naučily česky, jelikož vyrůstaly v multilingvním prostředí. Tuto specifickou zkušenost nemuseli nést sami, ale naopak měli kolem sebe děti dalších transnacionálních baťůžkářů a lifestylových migrantů (často ze „smíšených“ rodin). Lze říci, že zkušenost rodičovství pomohla vytvořit nové a upevnila stávající přátelské vazby mezi transnacionálními baťůžkáři a lifestylovými migranty, kteří se v Krumlově rozhodli zůstat. Zkušenost rodičovství rovněž vytvořila novou dynamiku interakcí, která se odvíjí od sdílení této zkušenosti a budování „nového domova.“

Kanaďan Jeremy si vzal za ženu svoji dlouholetou přítelkyni Danielu (dívku původem z Krumlova). Jeremy ve filmu *Lost in Bohemia* komentoval svoji budoucnost: „Chtěl bych si dát minimálně rok od Krumlova pauzu. Myslím, že tady budu v budoucnu rád žít, ale nechci pracovat v téhle továrně na turisty“ (*Lost in Bohemia* 2003). Na nějakou dobu odešli s Danielou do Kanady, ale nakonec se rozhodli žít v Krumlově a nyní mají dvě plně bilingvní děti. Jeremy už nemusí pracovat v kuchyni, ale v průběhu let si doplnil vzdělání a v současnosti působí na Jihočeské univerzitě. V Krumlově zůstali rovněž Kate a Max. Dům, ve kterém byl rodinný hostel Krumlov Hideaway, před několika lety prodali, ale do té doby to byl jeden z nejoblíbenějších hostelů ve městě. Jejich dvě plně bilingvní děti jsou už dospělé. Tento výčet není úplný. V Krumlově zůstali i někteří další transnacionální baťůžkáři a lifestyloví migranti, kteří se zde alespoň dříve dočasně usadili a nyní ve městě nebo jeho okolí žijí. Jejich příběhy se v detailu liší, ale ve výsledku nesou podobné rysy: sen o alternativním životě v blízkosti přírody, v němž hrají významnou roli mezilidské vztahy a o kterém lze říci, že má smysl.

Jsou tu však i ti, kteří se Krumlov rozhodli opustit, jelikož se v jejich očích „kouzlo“ Krumlova vytratilo. Ke svému překvapení jsem se v roce 2015 setkala s třemi těmito jedinci na pražském Žižkově. Dříve se tito transnacionální baťůžkáři setkávali v hostelu Mad Poet na Žižkově v Praze, kde někteří z nich pracovali a bydleli.²⁷ V současnosti je lze příležitostně potkat v kreativním komu-

²⁷ V případě pražského hostelu Mad Poet se jednalo o podobnou subsistenční strategii jako u výše zmíněných krumlovských hostelů.

nitním centru a klubu ŽižkovŠiška.²⁸ Centrum provozuje „Mr. Gordonsky“ – Ir, který v devadesátých letech 20. století přišel do Krumlova, kde žil až do povodní v roce 2002. Mr. Gordonsky rovněž tiskl známé mapy evropských měst City Spy (Amsterdam, Barcelona, Bělehrad, Berlín, Budapešť, Český Krumlov, Krakow, Praha, Vídeň, Wrocław aj.), které byly úspěšnou alternativou komerčních turistických průvodců.

Ostatní krumlovští baťůžkáři a lifestyloví migranti odešli do země svého původu nebo někam jinam. Často je k tomu vedly praktické aspekty jako náročnost a neudržitelnost bohémského životního stylu a „tuláctví.“ Švédka Freya se přestěhovala se svým přítelem (původem z Maďarska) zpět do Švédska a mají syna. Krumlov rádi čas od času navštíví (naposledy začátkem roku 2023).

Ve filmu *Lost in Bohemia* Zezo vylíčil svou tehdejší představu o budoucnosti. „Rozhodl jsem se, že v životě nechci mít rodinu a děti... Paulo se nejspíš ožení, bude mít dvě děti, psa a dům. Jeremy se ožení. (Bude mít) dvojčata. Eric ten utratí za dvacet let všechny své peníze a koupí si v Krumlově ‚Herna bar‘. A já pravděpodobně budu s tebou (Nathanem, který natáčel) pít v Ericově baru. A budu dělat další film...“ (*Lost in Bohemia* 2003). Paulo se oženil, má dvě děti, ale nemá psa. Jeremy se rovněž oženil, má dva syny, ale nejsou dvojčata. Nathan ani Eric již v Krumlově léta nebydlí. Zezo se však nedávno po letech do Krumlova vrátil. Má syna, který spolu s matkou (Zezovou bývalou partnerkou) žije v Amsterdamu.

Od té doby, co se malý Leonardo narodil, byl Zezo neustále na cestách – týden v Čechách, kde pracoval, a týden v Holandsku. Když jsem se ho v roce 2015 zeptala, kde je jeho domov, odpověděl: „To vážně nevím. Momentálně jsem mezi Olotem ve Španělsku, Amsterdamem a Prahou. Takže si nejsem úplně jistý, kde žiji, nevlastním dům“ (Zezo, interview 2015). Jeho nejistota mi přišla zajímavá, a tak jsem vyzvídala dál: „Myslíš, že domov musí být nutně fyzické místo?“ Zezo odpověděl:

Když jsi starší, tak ano. Potřebuješ místo, kde zamkneš dveře a jsi v bezpečí. Ovšem předtím jsem to tak nikdy necítil. Stále více bych chtěl mít domov. Ve smyslu místa, předtím to byl pocit. Mohl jsem se cítit doma kdekoliv. Nikdy jsem neměl problém s tím se přestěhovat do Rumunska, Anglie nebo Čech. Vždycky jsem si připadal, že jsem doma. Ale teď poté, co se mi narodil syn, musím mu zajistit pocit domova

²⁸ Mr. Gordonsky navrhl, aby název ŽižkovŠiška a City Spy zůstal beze změny. Z toho důvodu jsem rozhodla název neanonymizovat.

Titulní strana mapy
City Spy Český Krumlov
Mr. Gordonskyho.

a k tomu potřebuji fyzické místo. Cítím potřebu mu dát pocit klidu a bezpečí, a k tomu jsou potřeba zdi. Ty samé zdi. Určitá rutina v konkrétním místě, kterou rozpozná... (Zezo, interview 2015)

V roce 2022 se Zezo po letech opět usídlil v Krumlově, kde nyní částečně žije. Jako transnacionální migrant má Zezo víc domovů a Krumlov je jedním z nich. Jeho syn Leonardo zde příležitostně tráví čas, už je dost velký na to, aby cestoval spolu s otcem. Avšak, jak pravil známý antický filozof Hérakleitos, „nevstoupíš dvakrát do stejné řeky“. Nejenže se proměnilo město Český Krumlov, ale změnili se i Zezu, Paulo, Jeremy, Josh a ostatní baťůžkáři – jejich preference i životní styl. Zatímco na počátku svého života v Krumlově byli svobodomyšlnými baťůžkáři vyhledávajícím liminální stavy, nyní se stali spíše lifestylovými migranty, kteří hledají šťastnější a smysluplnější život na místech, do kterých se cyklicky vrací. Turnerovsky řečeno, vrátili se z liminální *communitas* do strukturní *civitas* (Turner 2004).²⁹

Závěr: Transnacionální lifestylová migrace jako cesta k šťastnějšímu a smysluplnějšímu životu

V této studii jsem se zabývala problematikou konkrétních skupin transnacionálních baťůžkářů a lifestylových migrantů, kteří žili v Českém Krumlově přibližně mezi lety 1995 a 2015. Tyto skupiny byly zejména v raných obdobích tvořeny osobami pohybujícími se z místa na místo – jakými „novodobými nomády“ (Bitušíková 2006; Maffesoli 2002).

Dále tyto skupiny dělím na transnacionální baťůžkáře a lifestylové migranty. První označení odkazuje k „novodobým nomádům v pohybu,“ kteří zpravidla přebývají v hostelu. Naopak lifestyloví migranti si vytvářejí nové domovy a pořizují si nemovitosti. Všeobecně se jeví, že v mladším věku tito jednotlivci jednali jako transnacionální baťůžkáři, později však přijali pozici lifestylového migranta jako např. Zezu, Paulo, Jeremy, Josh, kteří v Krumlově žijí dodnes a všichni mají děti.

Město Český Krumlov bylo vnímáno jako „pravé české bohémství.“ Představa nespoutaného a svobodného bohémského života vytváří jakýsi implicitní „leitmotiv“ ve většině příběhů krumlovských baťůžkářů a lifestylových

²⁹ To je do jisté míry obecný vzorec, který se týká celé řady iniciačních cest/toulek a přechodových rituálů, jako jsou například poutě (Maffesoli 2002).

migrantů. To rovněž souviselo s dobovou představou porevolučních Čech jako „nového levého břehu.“ Termín pochází z pera amerického novináře Alana Levyho, který žil a pracoval v Praze.

Přesídlení do Čech bylo vnímáno jako alternativa k majoritnímu životnímu stylu v zemích původu. V podstatě to byla snaha o vymanění se z politicko-ekonomického systému neoliberálního kapitalismu a vyhrazení se vůči současným západním společnostem, kde se otázka štěstí zdá být čím dál více redukována na politicko-ekonomickou perspektivu – materiální statky, na což poukazuje např. norský antropolog Eriksen (Eriksen 2010: 13).

Důvodem, proč se poměrně velké množství transnacionálních baťůžkářů a lifestyleových migrantů v Krumlově rozhodlo žít, bylo určité „kouzlení“ místem – *genius loci* Krumlova. Toto „kouzlo,“ jak ho baťůžkáři popisují, nelze redukovat pouze na estetické kvality města, ale mělo často hodně co do činění s konkrétním typem interakcí a specifickým životním stylem, který v Krumlově existoval zejména mezi lety 1995 a 2010. Je to ethos bytí, který přináší pocit plynutí a souznění – nechávání se unášet „proudem života“. Obdoba Csikszentmihályiova konceptu „flow“ (Csikszentmihályi 2015).

Pobyt v Krumlově a jeho charakter jsem dále interpretovala skrze teorie van Gennepa (1997) a Turnera (2004) jako liminální stav/*communitas*. Liminální charakter pobytu vedl často k vnitřnímu konfliktu, který byl artikulován různými způsoby. Nejmenovaný baťůžkář prohlásil: „Je tady jakési kouzlo, ať již to kouzlo je schopné se živit (*orig. feed*) na lidech, anebo se lidé živí jím“ (Lost in Bohemia 2003). V praktickém životě tenze vyvolávala rovněž nutnost finančního zajištění, která vedla k periodickým odjezdům a návratům. Populární strategií mezi transnacionálními baťůžkáři bylo využívat ekonomických nerovností mezi různými zeměmi a obrátit je ve svůj prospěch.

Na počátku se zdálo, že hlavní fascinace Českým Krumlovem vycházela z prožívání rozmanitých liminálních stavů – periodických vytržení z každodenní reality v rámci jistého „kouzlení“, v dlouhodobém horizontu se cesty transnacionálních baťůžkářů a lifestyleových migrantů začaly jevit spíše jako hledání udržitelné alternativy. Za zhruba dvě dekády se také proměnil charakter města a turismu. V první dekádě 21. století by se životní styl mnohých transnacionálních baťůžkářů dal přirovnat k Baumanovu „tulákoví“, který zde typologicky převažoval, v současnosti je však město „zaplaveno“ masovým turismem (Bauman 1995, 1996). Tyto změny podle mnohých krumlovských transnacionálních baťůžkářů a lifestyleových migrantů měly negativní dopad na „kouzlo“ města, které se s komercializací a disneylandizací začalo postupně vytrácet.

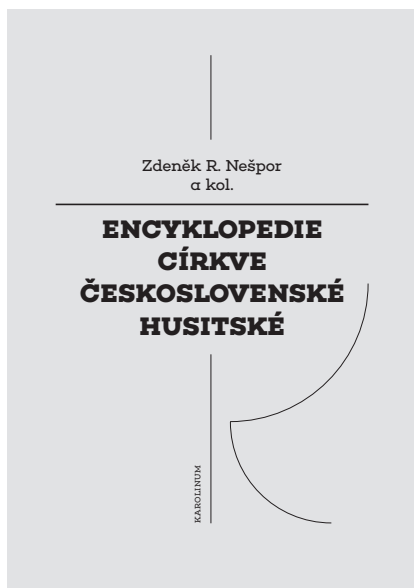
Všeobecně lze konstatovat, že transnacionální baťůžkáři a lifestyloví migranti v Krumlově (na „novém levém břehu“) hledali šťastnější a spokojenější životy. Na tomto příkladu se tedy potvrzuje tvrzení O'Reillyové a Bensonové, že lifestylová migrace je určitým únikem před modernitou a zároveň hledáním nehmotného „dobrého života“ (O'Reilly – Benson 2009: 1). Na jednu stranu se tedy jedná o jakýsi únik od něčeho, ale jak zdůrazňují autorky, o „únik k sebe-naplnění a novému životu – rekreaci, obnovení nebo znovunalezení sebe sama – osobního potenciálu nebo možností, pravé touhy“ (O'Reilly – Benson 2009: 3). V tomto smyslu se jeví, že v zjetí (relativního) nadbytku mnozí pociťují nedostatek ontologie – ptají se na smysl sebe sama ve světě, který odkrývají/ vytvářejí na cestách i ve svých nových domovech.

Markéta Slavková absolvovala doktorské studium na Fakultě humanitních studií UK, dále působila jako postdoktorská výzkumnice na Univerzitě Komenského v Bratislavě a na Etnologickém ústavu AV ČR. V rámci výzkumu se specializuje na problematiku antropologie jídla, politické antropologie a dále pak transnacionalismus, nacionalismus, identity a ozbrojené konflikty. Do její regionální specializace patří země bývalé Jugoslávie (zejména Bosna a Hercegovina), Česká republika, Slovensko, Austrálie a Indie. V současnosti působí jako lektorka v oblasti antropologie a historie jídla a zároveň i specialistka na problematiku západního Balkánu na Prague Security Studies Institute (PSSI). Kontakt: slavkova@pssi.cz

Literatura a prameny

- Bauman, Zygmunt. 1995. *Úvahy o postmoderní době*. Praha: Sociologické nakladatelství.
- Bauman, Zygmunt. 1996. „From Pilgrim to Tourist – or a Short History of Identity.“ Pp. 18–36 in Stuart Hall – Paul du Gay (eds.): *Questions of Cultural Identity*. London – New Delhi: Thousand Oaks + Sage.
- Bitušíková, Alexandra. 2006. „Transnárodná migrácia z pohľadu sociálnej antropológie.“ Pp. 115–136 in Daniel Luther (ed.): *E/Migrácie a Slovensko. Diverzita ako faktor transformácie identít*. Bratislava – Banská Bystrica: Ústav etnológie SAV + ÚVV.
- Cohen, Scott A. 2011. „Lifestyle Travellers. Backpacking As a Way of Life.“ *Annals of Tourism Research* 38, 2011, 4: 1535–1555.
- Csikszentmihályi, Mihály. 2015. *Flow. O štěstí a smyslu života*. Praha: Portál.
- Eliade, Mircea. 2003. *Mýtus o věčném návratu. Archetypy a opakování*. Praha: Oikoymenh.
- Eriksen, Thomas H. 2010. *Syndrom velkého vlka. Hledání štěstí ve společnosti nadbytku*. Brno: Doplněk.
- Glick Schiller, Nina – Basch, Linda – Szanton-Blanc, Cristina. 1995. „From Immigrant to Transmigrant. Theorizing Transnational Migration.“ *Anthropological Quarterly* 68, 1995, 1: 48–63.

- Hannam, Kevin – Ateljevic, Irena. (eds.) 2008. *Backpacker Tourism. Concepts and Profiles*. Clevedon – Buffalo – Toronto: Channel View.
- Maffesoli, Michel. 1993. *The Shadow of Dionysus. A Contribution to the Sociology of the Orgy*. Albany: State University of New York Press.
- Maffesoli, Michel. 2002. *O nomádství. Iničiační toulky*. Praha: Prostor.
- Malkki, Liisa. 1992. „National Geographic. The Rooting of Peoples and Territorialization of National Identity among Scholars and Refugees.“ *Cultural Anthropology* 7, 1992, 1: 24–44.
- Nešpor, Zdeněk R. 2005. „Sociální, pracovní a habitační aspekty reintegrace západních emigrantů do české společnosti. *Lidé města* 7, 2005, 1: 1–32.
- O’Reilly, Karen – Benson, Michaela. 2009. „Lifestyle Migration. Escaping to the Good Life?“ pp. 1–13 in Michaela Benson – Karen O’Reilly (eds.): *Lifestyle Migration. Expectations, Aspirations and Experiences*. Avebury: Ashgate.
- Richards, Greg – Wilson, Julie. 2004 *The Global Nomad. Backpacker Travel in Theory and Practice*. Clevedon – Buffalo – Toronto: Channel View.
- Slavková, Markéta. 2007. *Charakteristiky života a životních strategií skupiny cizinců v Českém Krumlově – „Mýtus o věčném návratu“*. Rkp. bakalářské práce obhájené na Fakultě humanitních studií UK v Praze.
- Trnka, Susanna. 2020. *Traversing. Embodied Lifeworlds in the Czech Republic*. Ithaca: Cornell UP.
- Turner, Victor. 2004. *Průběh rituálu*. Brno: Computer Press.
- Van Gennep, Arnold. 1997. *Přechodové rituály: Systematické studium rituálů*. Praha: Lidové noviny.
- Český statistický úřad. Počet obyvatel v obcích České republiky k 1. 1. 2022 [online]. Dostupné z <https://www.czso.cz/documents/10180/165603907/1300722203.pdf/de05fcca-74d5-40b6-bfa0-6a9825cfe369?version=1.1> [cit. 2023-02-08].
- The Prague Moment. 2016. Equus Press [online]. Dostupné z https://equuspress.wordpress.com/2016/07/21/the-prague-moment/#_ftn41 [cit. 2018-02-13].
- Hugo, J. 2012. „Bohemia, Bohéma a Romové“ [online]. Příběhy slov. *Klub Klaret*. Dostupné z <http://klub.slovniky.cz/clanek/bohemia-bohema-a-romove> [cit. 2016-07-12].
- Lost in Bohemia*. 2003. Autobiografický dokumentární film o baťožkářích v Č. Krumlově.
- Online etymology dictionary. 2001–18. „bohemian (n.)“ [online]. Dostupné z <http://www.etymonline.com/index.php?term=bohemian> [2016-01-26].
- Oficiální webové stránky města Český Krumlov. Počet návštěvníků sledovaných stálých expozic v jednotlivých letech ve městě Český Krumlov [online]. Dostupné z <http://www.ckrumlov.info/img.php?img=10149&LANG=cz> [cit. 2016-07-12].
- Obituary: Alan Levy, 72, writer who chronicled Prague Spring. 2004. *The New York Times* [online]. Dostupné z <http://www.nytimes.com/2004/04/03/news/obituary-alan-levy-72-writer-who-chronicled-prague-spring.html> [cit. 2018-02-13].

ENCYKLOPEDIIE CÍRKVE ČESKOSLOVENSKÉ HUSITSKÉ

Zdeněk R. Nešpor a kol.

Církev československá (husitská) byla po většinu 20. století druhou nejpočetnější českou církví, i dnes patří mezi nejvýznamnější náboženské organizace. Je v mnoha ohledech světovým unikátem. Její vznik před sto lety byl v rámci jediného národního společenství největším církevním rozkolem od časů reformace, církve prošla a stále prochází složitým a myšlenkově podnětným hledáním teologické a spirituální identity. Encyklopedie přibližuje nejen obecné, ale především lokální a regionální rozměry těchto snah. Poskytuje základní informace o vzniku a vývoji všech jednotlivých náboženských obcí a dalších organizačních útvarů církve stejně jako shrnující kapitoly o její historii, teologii a liturgice, vývoji sakrální architektury a proměnách členské základny.

Encyklopedie Církve československé husitské završuje náboženskohistorickou topografii moderních nekatolických křesťanských církví v České republice, započatou *Encyklopedií moderních evangelických (a starokatolických) kostelů Čech, Moravy a českého Slezska* (2009) a *Encyklopedií menších křesťanských církví v České republice* (2015).

Vázaná, 1. vydání, 466 str., doporučená cena: 450 Kč

ISBN 978-80-246-5357-0 / v přípravě také jako e-kniha